

Fehér Anikó

„A dalnak megvan a maga ideje...”

Beszélgetés Makovecz Imrével*

■ **Fehér Anikó:** Makovecz Imrét, az ismert építész most nem hivatásáról kérdezem. Inkább arra vagyok kíváncsi, mióta van és honnan ered kapcsolata a népművészettel. Ezen belül szereti-e a népi muzsikát?

Makovecz Imre: Tulajdonképpen nem kerültem közel a népművészethez, mert számomra a népművészet nem vált el műfajilag attól a környezettől, amelyben felnőttem. Az ember a fákat, a növényeket, az épületeket, az embereket, az öltözködésüket és miegyebüket gyermekkorában úgy fogadja el, ahogy látja. Egy tündéri, angyali szuprematizmusban, örült érzékenységben, a gyermekkorban az ember ezer szemmel lát és ezer füllel hall, és nem választja szét a dolgokat. Egységében jelenik meg a világ, és adekvát módon érzékeli azt az egységes, szerves, eleven világot, ami őt körülveszi.

Ha úgy tenné fel a kérdést, hogy vajon a népművészet mint olyan nem a természet egyenes folytatása-e, és nem úgy jelenik-e meg az ember ösztönvilágában, tudatalattijában és az érzékelésében egyszerre, mint egy növény, egy fa, egy állat vagy mint a másik ember, akkor arra azt válaszolnám: igen, a népművészet ilyen. Azaz a fontossága nem tudatos dolog, az emberben benne van. Rendszerint akkor merül föl a népművészet fontossága vagy nem fontossága, amikor a népművészet neurotikus formában jelenik meg az emberek számára, tehát ha azt gondolja valaki: elegendem van a népdalból, elegendem van a mintás ládákból és elegendem van ebből az egész elavult marhaságból. Akkor merül föl a kérdés, hogy a népművészet jelent-e valamit az ember számára vagy sem. Egészen addig, ameddig ez a neurotikus kérdés föl nem merül, addig a népművészet olyan természetes, mint hogy fölkel a nap.

F. A.: És a zene?

M. I.: A zene nem válik el a többitől, a zene beletartozik ebbe az egész körbe. Van, hogy egy gyermek vagy egy felnőtt magában danolászik, jön-megy, egy asszony takarít, és közben danol, vagy sötét, mély bánata van, és

egyszer csak azt veszi észre, hogy vidám dalokat füttyörsz magában anélkül, hogy ezt észrevenné. Ez olyan természetes egység az emberben, amelyről ha komolyan kérdeznénk valamit, akkor nem nagyon tudnánk rá válaszolni, hogyan lehetséges ez egyáltalán.

„Aranyos kis pintes üvegem,
Süvegem előtted leteszem.
Oltárod előtt könyörgöm,
Iszom egyet, csak úgy nyöszörgöm.

Elittam a pénzem, szomjazom,
Kiszárad a torkom, hogyha nem ihatom.
Így jár, aki mindig bort iszik,
Míg a temetőbe nem viszik.
Maj ha a temetőbe beviszik,
Istenuccse többé nem iszik.”

F. A.: Ha mégis szó esik építészetről, az nem baj. Azt hiszem, ez elkerülhetetlen, hiszen amit az ember szívvel-lélekkel csinál, az minden magvas gondolatában benne van. Miért pont ezt az irányzatot, a népi építészetet követi sok épülete?

M. I.: Ez a dolog egy kicsit másként van. Hogyan is lehetne komolyan válaszolni a kérdésére? Tudniillik a dolgoknak megvan a maga ideje. Hogyha egy gyermek olyan környezetben nő föl, akkor egységesen és egyszerre jelenik meg számára, sérülés nélkül a világ. Tehát ha nincs egy tizedik emeleti lakásba zárva például. Vagy szörnyű nagy baj, ha a szülők elváltak, és a gyermek csak az egyik szülővel él. Vagy nagyon nagy baj, ha nincs testvére. Vagy ha a szülei verekszenek, és ezt éli át. Tehát ha a belső védekező apparátusa túl korán fölébred, akkor szegényebb lesz a világa, és túl hamar lesz belső lelki élete. Azaz, tehát ha egy gyermek megfelelő körülmények között él, akkor megfelelő ideig hat rá komplexen a környezete.

Így, ezek között maga a dal is vagy az épített környezet, vagy bármit mondhatnék, a testvérekkel való viszonya, vagy bármit kiemelhetnék abból a végtelen sorból, amiben az ember él. Ha az ember szerencsés, és szeretik a szülei, a környezete sem csonkítja meg szellemileg, fizikailag, lelkiileg, akkor megfelelő időben természetes hatások érik, és így számára a népművészettel való találkozás nem egy felfedezés, mondjuk, a húszas éveiben. Ezt azért mondom, mert különös, elgondolkodtató jelenség az, hogy a 60-as évek végének népművészeti mozgalma nem faluról indult el. Nem abból a környezetből, ahol olyan emberek gyerekeskedtek, akikről az előbb beszéltem, hanem városi emberek, városi gyerekek indították el. Hiányukat, nemzeti tönkremenetelüket, közösségi képességeik hiányát pótlandó álltak össze mozgalommá, és vártak ettől valamit, valami nagyon nagyot. A népművészet számukra olyan volt, mint a gyógyszer. Boldogan lubickoltak benne, mint a fürdőben. Mindent megtettek, hogy autentikusaknak tűnjenek, amikor népdalról van szó vagy faragásról, szövésről, vagy bármiről. Felfedezték a természetes emberi gondolkodásmódot a kompenzációs gondolkodás helyett.

„Magos a rutafa, ága elágazik,
Selyem sárhajú, Magyar Ilona,
Haján fölű gyöngy, koszorúja gyöngy.

Még a tengeren is általhajladozik,
Selyem sárhajú, Magyar Ilona,
Haján fölű gyöngy, koszorúja gyöngy.”

Az már egy másik történet, hogy ez a mozgalom részben kultúrpolitikai manipulációk miatt, részben egyéb okok miatt szépen elült, átalakult, és ma műhelyekben, mint a parázs lappang, de él. A mozgalom jellegét elveszítette, amit én nem bánok. Mert akár manipulatív erővel, akár nem, de elbújt: és ez a népművészetnek egy alapvető tulajdonsága. Vagyis hogy hol a felszínre tör, és ébren van, hol elbújik, és elalszik. Ennek valószínűleg van egy ritmusa, amit nem hiszem, hogy kutattak, vagy mentek ez után, én magam sem mentem, de meg vagyok győződve róla, hogy ez így működik. Az a parázs nem alszik el itt, Magyarországon. Ugyanakkor van ennek egy nagyon sajátos jelentősége: Európában a csodálatát vívja ki más nemzeteknek. Olyan erőket, olyan tartalmakat hoz a felszínre, szabadít fel és visz bele az úgynevezett magas kultúrába a mai napig is, mintegy missziót teljesítve, ami lehet, hogy a mi szemünkben idehaza nem örvend túl nagy megbecsülésnek, de hogy Európában igen, azt én magamban, személyesen nagyon jól tudom.

„Elhervadt citrusfa a magos hegytetőn,
Én is elhervadtam a börtön fenekén.

Kilencfontos vasat nyolcat elszaggattam,
Kilencediket is jól elvásítottam.

Anyám, kedves anyám, kérjed leveletem,
Kérjed leveletem, szabad életemet.

Ó, te, drága anyám, mit mondtak az urak?
Azt mondták az urak, hogy felakasztanak.”

Látja, kitértem a kérdése elől, a népművészetnek számomra nem úgy van jelentősége, mint amikor egy felnőtt ember rátalált valamire, hanem számomra ez egészen természetes dolog volt, és az a mai napig is. Nincs kuriozitása. Hogy mégis tudatosabban, világos fejjel, és nem természetes tevékenységként is foglalkozom egy idő óta a népművészettel – elsősorban a tárgyi népművészettel –, annak az az oka, hogy módomban volt az 50-es évek végén megismerni egy világszemléletet, amely engem hozzászolgált ahhoz, hogy úgy foglalkozzak a népművészetrel, mint egy magaskultúra impulzív, még a mai napig is meglévő megjelenési formájával. A népművészet jeleivel, amelyek olyan ismereteket hordoznak s közölnek virágnyelven (a szó legszorosabb értelmében), amelynek a megszületése, megalkotása a népművészetben belül (tehát ha a parasztember megfarag egy botot), valóban úgy születik meg, mint ahogyan Bartók erről annak idején beszélt: mintha a természet egyenes folytatása lenne. Ezt Bartók nem goethei értelemben használta, hanem azt fejezte ki többek között, hogy a népművészetnek van mondanivalója a XX. és a XXI. század számára.

F. A.: Tudna-e említeni akotókat az elmúlt húsz év népművészeti mozgalmából, akiknek a működése leginkább tetszik Önnek?

M. I.: Én a népzene olyan nagyon nem tudom kiemelni. A népdaléneklésnek egyik gyönyörű hőse volt Faragó Laura, aki akkor, amikor megjelent a dalaival, szenzációszámra ment. Vagy Budai Ilona. És akinek a hangja, akinek a dala hozzám szól, az Sebestyén Márta.

„Édes Rózsám, tudod azt az egyet,
Hogy én téged, igazán szeretlek,
Nincsen oly kincs, miért odadnálak,
Mer' én téged hőttségig siratnálak.

Édes rózsám, ki volt indítója,
A mi szerelmünknek elrontója?

Nem kívánok én annak egyebet,
Meg ne lássa a csillagos eget.

Hazafelé áll a kocsi rúdja.
Úgy szeretlek, az Isten is tudja.
Gyere rózsám, ne kérd az anyádat,
Eszem azt a csókra termett szádat.”

Akik afféle „helyosztással” foglalkoznak, vagyis hogy melyik együttes a legfontosabb, melyik a legjobb, én azoknak azt üzenem, hogy el ne felejtsek: a Sebő–Halmos-együttes volt az, amelyik ezt a dolgot elkezdte. Az nagyon fontos, hogy ki kezd el valamit. Picasso mondta, hogy ha valaki először kitalál valamit, annak a munkája a végén ronda lesz meg izzadságszagú, nem jön össze, meg minden baja van, de utána másoknak már könnyű abból a gondolatból szépet és sokkal jobbat csinálni. Ezért emelem ki Sebőéket, mert ők hozták be a mezőségi dalt. A mezőségi hangzást, az instrumentális, funkcionális zenét ők kezdték el itt játszani. Ők tették ezt populárisá. Az ő lépéseik tették lehetővé a többi együttes számára, hogy egyáltalán tudják, miről van szó. Ők vették fel a kapcsolatot először azokkal a tudós emberekkel, akik az életüket adták arra, hogy a zenei hangzást, társadalmi problémákat, magyarságtudati problémákat kezelhetővé tegyék mások számára.

„Kicsi tulok nagy a járom, fiatal még az én párom,
Kerek három évig várom, mégis ő lesz az én párom.
Kicsi tulok, nagy a szarva, nem fér bé az istállóba,
Le kell a szarvából vágni, meg kell a babámtól válni.

Én is vótam, mikor vótam, virágok közt virág vótam,
De rossz kertészre akadtam, keze alatt elhervadtam.
Én is vótam valaha szép asszonynak kocsisa,
De megrúgott a lova, hogy vigye el a kutya.”

F. A.: Nyilatkozataiból is kiderül, hogy ön szigorú, következetes ember, aki nagyon szeret dolgozni. Van-e mégis idő ebben a hajsolt életben egy kis idő az építész számára egy kis dalolásra, közös éneklésre a barátokkal?

M. I.: Nincsen. Azt nem szívesen vallom be, de hát miért ne vallanám be, hogy magamban danolgotok. Úgy, mint minden öregedő ember vagy mint minden gyerek. Szóval az, hogy összeüljünk, és akkor a „Hej, halászok, halászok...” kezdetű nótát elkezdjük énekelni, és szenvelgő arccal nézzük egymást a tűz körül, kevésbé szeretem. Mert egy kicsit ilyen lecsupált értelmiségi szaga van a dolognak. Az, hogy valaki dalra fakad,

az egy szent dolog. Titokzatos dolog, nem is értem, hogy mi a francért fakad dalra valaki. Maga meg tudná nekem magyarázni, hogy miért? Vagy egyáltalán mi az, hogy dalolni? Ha normális közlési formája az embernek a beszéd, akkor miért dalol? Akkor mitől van ez? Az az érzésem, hogy olyan mély történelmi rétegekben kellene keresnünk a választ arra a kérdésre, hogy vajon miért énekel az ember, amikre csak dadogni tudnánk. Nem nagyon tudnánk igazi magyarázatot adni. De abban én is egyetértek, hogy az egy megfogalmazása a dolognak, és ünnepélyes pillanatok azok. Vagy gondolja meg, hogy egy gyermek, ha megverik és elhúzódik valahova, és önmaga vigasztalására danolgot, mert ilyen van, bárki visszaemlékezhet a gyerekkorára, és talál ilyen pillanatot. Ha mást nem, recitál. Fölsorolja azokat a neveket, akiket szeret, és bosszúból kihagyja azokat, akiket nem. És ezt önmaga elringatása közben mondja el. Mindezek inkább egy különös, felfedezhetetlen rítusnak a formái az emberben, amelyekről nem tud számot adni. Ugyanúgy nem tud számot adni, mint arról, hogy, mondjuk, például egy párnahajon a kakastarój mintát miért úgy rajzolja. Ha megkérdezik attól az asszonytól, hogy mondja meg, hogy most ezt miért így csinálja. „Mer így köll, kedvesem...” – ez a válasz. Mert nem abban a szférában van, ahol a XX. századi városi ember, aki azt hiszi, hogy minden verbális, minden elmondható, minden megbeszélhető és minden kibeszélhető. A népművészet vagy a dalolás maga nyilván egy olyan terület, amely nem beszélhető ki. Nem a beszéd tárgya. De ugyanez vonatkozik a tárgyalkotásra magára. Miért farigcsál a juhász vagy egy tizenkét éves fiú egy botot? Miért jó, hogy neki van bicskája, amivel farigcsálhat? Ezekre a kérdésekre nem nagyon van válasz. És valószínűleg ez a szép az egészben.

„Fúdd el, jó szél, fúdd el búmat s bánatomat,
Hosszú útnak porát s az én szívem búját.

Anyám édesanyám, rejtsen el ingemet,
Jönnek a törökök, rabolnak el ingem.

Felütték a zászlót kapum felfájára,
Megverik a dobot szívem bánatára.”

F. A.: Ezek után meg tudja-e határozni a szép népdalelőadás kritériumait? Vagy itt is az előadás létrejötté a fontos, a kialakulása, a születése?

M. I.: Az biztos, hogy a kérdés nagyon jó! Mert arra világít rá, hogy nem mindegy, hogy mikor dalol valaki, és nem mindegy, hogy mit dalol. A városi emberek nem

vagy ritkán érzékelik azt, hogy mikor van itt az ideje a dalnak. Gyakran elromlanak ez ügyben. Egész biztos, hogy a dalnak megvan a maga ideje, amely akár napszakot, évszakot, ünnepeket, alkalmakat is jelenthet. Első kritériuma tehát az, hogy a népdal funkcionális. Természetesen, mint minden olyan dolog, amely természetes formában jelenik meg az emberi kultúrában. Visszautalok arra, amit korábban mondtam, hogy ezért nem szeretem a nem megfelelő alkalommal, nem megfelelő emberi együttesben direkt a népdalra orientált – „ülünk össze és énekeljünk” – stílust. Mert hamisságok, hiányosságok, versengés (ki tud többet?) van benne. Pedig egy bizonyos hangulathoz, egy bizonyos helyhez egy bizonyos dal járul. És lehet, hogy több nem.

Hozzá tartozik még a népdalhoz a természetes emberi hang. Nem a kiművelt operaénekes hangja. Ezért ha én valahol a Kárpát-medencében egy öregembernek vagy egy öregasszonynak a dalát meghallom, akkor ebben a dalban nemcsak az a fontos, hogy pentaton, ereszkedő vagy emelkedő vagy kevert vagy rontott. Erre én fütyülök, nem érdekel. A lényeg az emberi hang minőségében, faktúrájában van, és a kicsi zajokban, amelyek a környezetnek a zajai, és beleszólnak, belehallatszanak a dalba. Egyszerre hallatszik tehát a környezet és maga a dal, és ebben nemcsak zenei tartalom van, hanem a dal segítségével megnyílik egy olyan komplett világ, amelyik arról az időről szól, amelyikben megszólalt a dal. És még csak ez sem igaz, mert azon a dalon keresztül lépünk ki az időből és szólal meg valami, amely nem tudjuk, hogy mióta szól. Lehet, hogy hatezer éve, lehet, hogy hatvanezer éve. Nem tudjuk, hogy meddig hangzik el előre. Számomra ez mérhetetlenül fontos.

„– Megjöttünk szegény Szent István szolgálai hideg havas országbul. Elfagyott kinek füle, kinek lába. Kentek adományából akarjuk meggyógyítani. Mondjuk-e vagy nyomjuk?

– Mondjátok!

– Eljöttünk, eljöttünk Szent Istvánt szolgálai, régi szokás szerint szabad megtartani.

Ej regő rejtem, regöljünk, regöljünk a házigazdának,
100 kepe búzát, 100 kepe rozsot, 100 kepe zabot, 100 kepe árpát, hej regő rejtem.

Regöljünk, regöljünk a házigazdának,

hat pár ökröt, hat pár ökör mellé két jó bérest,

a kisebbik béresnek arany igaszeget,

a nagyobbik béresnek arany ostor nyelet,

Ej regő rejtem, regöljünk, regöljünk a háziasszonynak,
annyi tikot, annyi csirkét, annyi ludat,

mint az égen a csillag, csillag.

Ej regő rejtem, regöljünk, regöljünk ennek a Bélának,
egy szép leányt, kinek neve lészen...”

Vagy vegyünk egy másik funkciót, mondjuk, a siratót. Tessék elgondolni, hogy ha valaki, akit szerettünk, meghal, a magunkba fojtott vagy nem magunkba fojtott síráson, a kétségbeesett, állati üvöltésen vagy az ájuláson kívül nincs rendezett megnyilatkozási forma. A sirató egy elemi fájdalmat rendben fejez ki. Nem intellektuális, nem egyéni, és még csak nem is a magyar nép rendjébe – tehát nem nemzeti kategóriába tartozik. Hanem egy olyan rendbe, ami nem ebből a világból való. Tessék meghallgatni egy halottaknap felvételt egy temetőből, olyan helyről, ahol még a mai napig is van sirató, ahol a fejfáknak nekitámaszkodott asszonyok felidéznek szeretteik cselekedeteit, és megidéznek azokat a holtakat, akik halottak napján közelebb jönnek az emberhez. Egyszerre sírva és dalolva, több tucat asszony, vagy száz is, egymással együtt lüktetve, több tucat ember életét felelevenítve, mint egy hajó, egy meghatározhatatlan közegben úszik ez az egész, és hozza a jelenbe azt, ami már visszahozhatatlan. Ez egy olyan világ, ami talán lehetett volna. Ami nem lett meg, mert ott elmondják a jó tulajdonságokat, aminek mindnek vége lett, pedig úgy tűnt, hogy soha nem lesz vége egy ember életében. Ezeket az embereket örökéletűnek mondják el, pótolhatatlannak. Magukat vigasztalhatatlannak mondják. És ebben a dalban egzisztálnak, jelen vannak a halottak, akiket ezáltal megidéztek. És ezt nem lehet ritmus, faktúra, elemi zenei komponensek nélkül megcsinálni. Itt mire szolgál a dal? Mágia. Olyan mágia, amely képes a valóságban megjeleníteni valamit, amely már nem a tárgyi valóság tartozéka.

F. A.: Van-e funkcióhoz nem kötött dal, olyan, amit bármikor lehet énekelni?

M. I.: Tanácstalanul nézek magára, mert föl se merült ez a kérdés, azt hiszem. Nincsen. Hogy is lenne?

„Nincsen rózsza, mert lehullott a földre,
Nincs szeretóm, mert elhagyott örökre.
Ha elhagyott, hagyjon is el örökre,
Úgysem lehet mindenkinek hat ökre.

Sárga virág ha leszakasztanálak,
Mít mondanál babám, ha elhagynálak.
Azt mondanám, verjen meg a Teremtő,
Mert nem voltál igaz szívű szerető.”

F.A.: Anépiihletésű építészet nyilvánvalóan nem a sáros padlójú, nedves parasztházakat álmodja újra, hanem a mai ember igényeihez kell, hogy alkalmazkodjék. Mit gondol, ez a zenére is igaz? Tehát az autentikus, rekedt hangú előadóktól átvett dalokat új köntösbe kell-e öltöztetni, vagy a felvétel szintjén kell utánózni őket? Vagy talán a kettő között van az igazság?

M. I.: Egy élményemet mondok el. A családommal Angliába mentünk. Amikor a Csatornán átkeltünk, a kompról átszálltunk a vonatba. A kocsi, amibe szálltunk, szállt egy fiatal fiú gitárral, jött a kontinensről haza. Megpengette a húrokat, és néhány másodperc múlva – egy halom fiatal angol gyerek volt ott –, amíg Londonba nem értünk, angol népdalokat énekeltek. Tessék elképzelni ezt úgy, hogy magyar fiatalok jönnek haza Nyugat-Európából, beszélnek a Wiener Walzerbe, és valaki megpenget egy gitárt, és az összes fiatal odagyűlik, és magyar népdalokat énekelnek. Ez sajnos elképzelhetetlen, de ezen érdemes lenne elgondolkozni. Ilyenkor a magyar fiatalok, ha nem is tudnak róla, egy vesztes nemzet vesztes generációjaként viselkednek. Lemondanak azokról a természetes tulajdonságaikról, amelyek minden győztes nemzet sajátjai, tehát az angol fiatalok nem magyar dalokat énekelnek, hanem a sajátjukat. Az eleven népdal ezt jelenti a számomra. Funkcionális zene a megfelelő időben, megfelelő alkalmakkor, megfelelő körülmények között megszólaló zene eleven emberi hangon vagy a hozzá tartozó instrumentumokkal együtt. Van azonban ennek a kérdésnek egy másik oldala is, amely összefügg Bartók és Kodály személyével, Orbán Balázzsal, a Malonyai-gyűjtéssel és még sok más ambíciózus, nagy műveltségű ember életművével és munkásságával a múlt század közepétől napjainkig. Ez pedig az a munka, amely a népművészet értékeléséből, helyéből és annak összegyűjtéséből származik. Azok az emberek – és ide tartozik Bartók Béla, Kodály Zoltán és akiket említettem –, akik úgy gondolták, hogy a népművészet olyan tartalmakat hordoz, amelyre a XX. század emberének elemi szüksége van. Ahogyan van anyanyelv, amely a történelem előtti időkből, a teremtés korából származik, a múlt század végéig és az e századi nagyjaink úgy képzelték, hogy ugyanilyen anyanyelvre a tárgyi és a zenei kultúrában is szükségünk van. Létezik ez az anyanyelv, amelyről úgy gondolták, hogy pusztulóban van, a XX. század külső hatásai pusztulásra ítélik, és ezért szükséges ennek az anyanyelvnek az elemeit, széthordott köveit (hogy Kós Károly kifejezését használjam) összehordani és összeépíteni belőle azt, ami a miénk, azt, amit

anyanyelvi szinten tudunk használni. Ez vonatkozott a népzene, a népdalra is. Ez vonatkozik az én szakmámra is bizonyos mértékig. Pontosan ugyanolyan mértékig, ahogyan szerintem a zenére is érvényesíthető. Kodály Zoltán és mások tevékenységének volt egy célirányos közbülső állapota, amely didaktikus művek megírásában jelent meg: népdalfeldolgozásokban, kórusművekben, amelyek hallatlan eredményei a XX. század közepének. Kilencszáz magyar parasztkórus Palestrinát és népdalfeldolgozást is énekelt. Kiépítettek egy új zenei anyanyelvhez szükséges olyan országos konstrukciót, olyan szerkezetet, amely aztán a reményt adta nekik is és a kortársaknak is, hogy lehetséges egy magyar zenei anyanyelv létrehozása. Kidolgozták az ehhez szükséges zenei ábécét, a belső zenei tájékozódásnak a szervét kifejlesztendő, a szolfézst, amely azonban sajnos nagyon sok művelt embernek nem tetszett, és megtorpedózták egy zenei kultúrán nevelődött instrumentális zeneoktatással az egészet annyira, amennyire lehetséges volt. Népszerűtlenné és elviselhetetlenné tették a diákság szemében a szolfézst magát, és letaszították ezt a Kodály Zoltán-i koncepciót a tudat alá, ami magyarul azt jelenti, hogy a szolfézson nevelkedett magyar fiatalság csak amerikai popzenét szeret rendkívül magas színvonalon csinálni. A magyar popzene színvonala rendkívül jó, mert olyan zenei műveltséget kaptak ezek az emberek, aminek alapján ezt megtehették. Le lett taszítva tulajdonképpen egy olyan területre, amely, ha komolyan gondolom az egészet, akkor elviselhetetlen. A didaktikus művek közé sorolom én azokat a kórusműveket, amiket Bárdos Lajos, Ádám Jenő és mások írtak, amelyek sajnos a magyar kultúrának a perifériájára jutottak, nem kapnak megfelelő anyagi támogatást, népszerűsítésük alacsony színvonalon van. Olyan kontextuális értéke van ezeknek ma, ami tulajdonképpen ma egy kis, zárt elit szórakozását jelentheti.

Mindezeket figyelembe véve, amit idáig mondtam, mondom azt, hogy az én számomra a népzene nem ezekben a didaktikus művekben jelenik meg elsősorban, hanem az eredeti anyagban, legyen az parasztzene vagy egy autentikus városi dalos népzenei interpretációja. Vagy akár egy magában dúdoló ember. Más sorba tartozik nálam Kodály Zoltán vagy Bartók Béla munkássága. A *Zene húros hangszerekre ütőkre és cselesztára* című mű számomra nem azonos a „Jól van dolga a mostani huszárnak...” kezdetű kórusművel. Lehet, hogy rondán hangzik, de így van. Vagy más kategóriába tartozik Kodály Zoltán *Psalmus Hungaricus*a számomra, mint egy népdalfeldolgozás.

Valószínű, hogy Kodály Zoltán számára is máshova tartozott. Ezért nagyon fontos lenne, hogy világossá és tisztává tegyük, hogy ezeknek a kórusműveknek mi a funkciója. Mert, ha funkcionálisan használjuk a kórusműveket, tehát nem teremtünk a kórusok számára ünnepeket, nem nyitjuk meg a Népstadiont egy országos kórustalálkozó előtt, ahol hetvenezer ember tudja egyszerre énekelni valamelyik feldolgozott népdalt kórusba állva, és nem jelenik meg az égen az ünnep, mint ahogyan Észtországban megjelenik a mai napig is, vagy ahogyan megjelent a Margitszigeten annak idején, ahol kétezer ember énekelt egy kórusművet, amit Kodályék megszerveztek, tehát ha ez nem kap társadalmi funkciót, akkor ez elhalásra van ítélve.

F. A.: Van-e legkedvesebb népdala? Szöveg vagy dallam...

M. I.: Nincsen. Hogy is lehetne? Egy tájból nem nagyon lehet kiemelni egy fát.

F. A.: Eddigi szavaiból kiderült, hogy mit jelent önnek a népzene. De vajon más lenne-e az élete, ha – mondjuk – nem tudna énekelni vagy nem ismerné ezt a kultúrát?

M. I.: Borzasztó nagy baj lenne, hogyha nem lenne hallásom. Ismét Kodályra kell visszautalni, aki azt mondta, hogy mindenkinek a hallása kifejleszthető. Személyes tapasztalatom, hogy ez igaz. Megfelelő korban, megfelelő eszközökkel és megfelelő tanítóval kell tudni megtanítani valakit énekelni. Azt hiszem, rettenetes lehet, ha valakinek nincs hallása. Ez olyan, mintha vak lenne vagy csökkent látóképességű – talán így reális az összehasonlítás. Ezért mérhetetlenül fontosnak tartom azt, hogy a gyerekeket megtanítsák énekelni. És hogyha netán ez népdal, azt én a legtermészetesebb dolognak tartom. Nagyon különösnek tartom azt, hogy Svédországban vagy Japánban a magyar népdal felhasználásával tanítják meg a gyerekeket énekelni. Japánban még talán természetes ez, mert ott is a pentatónia az alap. De hogy Magyarországon valami rissz-rossz bulvárnótával próbáljanak meg egy gyereknek kedvet csinálni valamihez, ezt ahhoz tudom hasonlítani, mint amit például a magyar katolikus egyház is csinált, hogy beatmisékkal próbálta becsalogatni a gyerekeket a templomba. Felelősséggel, komolysággal és a kérdésekre mindig kész válaszokkal lehet becsalogatni az embereket a templomba. Nem a vidám, rózsaszín és világoskék Szűz Mária dalos képével lehet az embereket az Úristenhez odavezetni. A dalolás is ilyen. Ahhoz kell nyúlni, ami az emberekben készen van. Az emberekben készen van a népdal. Ott nyugszik potenciálisan, és ott alszik. És természetesen szólal meg benne, ha van, aki

őt arra megtanítsa. És nincs más feladat, mint hogy a természetes jogaiba kell helyezni azokat a dolgokat, amik oda valók. És világossá kell tenni, amennyire csak lehetséges az emberek előtt, hogy ez miért fontos. Talán ez a beszélgetés is ezt a célt szolgálja.

„András-nap után az idő,
Sűrűn tornyosul a felhő,
A nagy havak leszakadnak,
Hegyek völgyet beborítanak.

Sírnak-rínak a bárányok,
Elfogyott a takarmányok,
Panaszkodnak a gazdának,
Adjon szénát a báránynak.

Van is olyan fukar gazda,
Ki azt mondja: csapd a gazra!
Van még avar a bokorba,
Hagy rágja ki az ebadta.

Hallod-e te csalfa gazda,
Jó volt a tej, túró nyárba,
Ki a juhát nem teleli,
Jövő nyáron nem is feji.”

JEGYZET

*Az interjú egy 1988 őszen készült hangfelvétel szerkesztett változata. A népdalszövegeket Fehér Anikó válogatta. A beszélgetést Makovecz Pál engedélyével közöljük.